

NATUURHISTORISCH

MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteuren: te Maastricht: Jos. Cremers, Hertogsingel 10; J. Pagnier, Alex. Battalaan; G. H. Waage, Prof. Roerschstr. 4; te Beek (L): F. J. H. M. Eyck. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Versijnt Vrijdags voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging der Maandelijksche Vergadering in Mei. — Bericht. — Verslag Maandelijksche Vergadering 1 April l.l. — P. Hens, Avifauna van Limburg (vervolg). — R. Ebner, Noch einige neue Orthopteren aus Niederland. — Everts, Boekbespreking. — Excursie Epen. — Nieuwe leden.

Atelier REMBRANDT
Groote Staat 46, Maastricht.

::: Speciaal adres voor het :::
vervaardigen van Foto's voor
wetenschappelijke doeleinden,
zooals het fotografeeren van
insecten, mineralen, bloemen,
enz. enz. — — — —

Prijscourant op aanvraag.

Grand Hôtel
„Du Lévrier et de
L'Aigle Noir”,
Boschstraat 76, Maastricht.

Centrale verwarming.
Stroomend water op alle kamers.

Diners à prix fixe
van 5-7 1/2 uur.

APARTE ZALEN
voor groote en kleine
GEZELSCHAPPEN.

Auto-garage in 't Hôtel.

„DE NEDERMAAS”

LIMBURGSCH GEILLUSTREERD MAANDBLAD.

Verschenen is het 9e nummer van den 2^{en} Jaargang.

INHOUD:

LIMBURGSCH PORTRETTEEN. Hubert Cuypers. — UIT LIMBURG'S NOORDEN. — OUD- EN NIEUW-HEERLEN. — GESCHIEDENIS DER DOMINICANEN-ORDE TE MAASTRICHT. — VLODROP'S OUD-HISTORISCHE OMGEVING. — HERINNERINGEN UIT DE FRANSCH REVOLOUTIE. — EEN REISBESCHRIJVING VAN AKEN NAAR MAASTRICHT IN 1755. — — — —

Vraagt proefexemplaar: Bouillonstraat 6,
of aan de Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9.

Prijs per aflevering fl. 0.40 — per Jaargang franco per post fl. 4.— bij
vooruitbetaling, (voor buitenland verhoogd met porto).

Voor conditiën omtrent het plaatsen van
advertentiën op den omslag van dit
MAANDBLAD
zich uitsluitend te wenden tot de
Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9.

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. **Mederedacteuren:** te Maastricht: Jos. Cremers, Hertogsingel 10; J. Pagnier, Alex. Battalaan; G. H. Waage, Prof. Roerschstr. 4; te Beek (L): F. J. H. M. Eyck. **Drukkerij** v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Versijnt **Vrijdags** voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden. ◆◆◆◆◆

INHOUD: Aankondiging der Maandelijksche Vergadering in Mei. — Bericht. — Verslag Maandelijksche Vergadering 1 April 1925. — P. Hens, Avifauna van Limburg (vervolg). — R. Ebner, Noch einige neue Orthopteren aus Niederland. — Everts, Boekbespreking. — Excursie Epen. — Nieuwe leden. ◆◆◆◆◆

Maandelijksche Vergadering
op WOENSDAG 6 MEI
in het Natuurhistorisch Museum,
precies om 6 uur.

BERICHT.

Waar Pater Schmitz, de Hoofdredacteur van ons Maandblad, om studieredenen, gedurende een aantal maanden in 't buitenland vertoeft, wordt in dien tusschentijd alle copie voor 't Maandblad ingewacht bij **Rector Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Maastricht.**

VERSLAG VAN DE VERGADERING OP 1 APRIL 1925.

Aanwezig de heeren: Jos. Cremers, G. H. Waage, Fr. van Rummelen, J. Hautvast, L. Grégoire, Dr. Jos. Beckers, P. H. Bouchoms, H. Wijsen, Edm. Nijst, P. Peters, W. de Backer, Jos. van Aubel, Alph. Theunissen, H. Versterren, Mr. A. Brouwers, Br. Hyacinthus, C. Blankevoort, Joh. Th. v. d. Zwaan, Aug. Kengen, Fr. Paulussen, H. Goffin, Br. Bertrandus, A. Kostermans, J. Maessen, F. Muller, P. J. Vroom, J. Pagnier, H. Schmitz, L. A. F. Keuller, Br. Hubertus, Br. Theodorik.

Te 6 uur opent de voorzitter de vergadering en krijgt de heer **Schmitz** 't woord, die bij een collectie Limburgsche muggen, welke hij aan 't Museum ten geschenke aanbiedt, 't volgende mededeelt:

Hij heeft deze muggen (Mycetophiliden) te-

gelijk met Phoriden in massa verzameld niet alleen om aldus materiaal te verkrijgen voor eene betere kennis van de Limburgsche Nemocerenfauna, maar vooral ook omdat verschillende schrijvers de meening geuit hebben, als zouden de Mycetophiliden en Phoriden phylogenetisch nauw aan elkaar verwant zijn. Inderdaad is hij zelf ook tot de overtuiging gekomen, dat het aderstelsel van de Phoriden nagenoeg hetzelfde is als dat van de meer oorspronkelijke subfamilie der Mycetophiliden, afgezien van deze wijziging, dat bij de Phoriden de oorsprong van bijna alle aderen sterk naar de basis van den vleugel verplaatst is, waardoor de Phoriden-vleugel oppervlakkig beschouwd, een geheel ander aanzien krijgt dan de Mycetophiliden-vleugel. De Phoriden zijn volgens spreker cyclorrhaphe Diptera met echte Nemoceren-vleugels.

In grooten dank aanvaardt rector Cremers deze waardevolle verzameling en spreekt namens de vergadering de beste wenschen uit voor den gever, dien wij om studieredenen in 't buitenland, hoewel noode, eenige maanden moeten missen.

De voorzitter vertoont hierna eenige zwerfsteenen van de Brunsummerheide, Oirsbeek, Amstenrade en Munstergelen, verzameld door den heer A. Theunissen, Amstenrade, aan wien 't Museum reeds een mooie collectie zwerfsteenen dankt, die door zijn goede zorgen zich steeds uitgebreidt. Verder vertoont de voorzitter een reusachtigen Mammouth-stootand, ± 50 c.M. dik en 1 Meter lang, zoo pas gevonden in de grintgroeve „Belvédère”. Aan de onderzijde van dit voorwerp heeft zich eene dikke korst gekit fijne kiezel en grof zand afgezet, waarin de tand als gebed ligt. Verder is 't Museum nog in 't bezit gekomen van een Mammouth-

kies tegelijkertijd op dezelfde plaats gevonden. Spreker is de meening toegedaan, dat deze kies zeer goed een z.g. melktand kan zijn.

Nadat de voorzitter de heeren van Rummen en Peters bedankt heeft voor de schenking van enkele boekdeelen aan de Bibliotheek, wordt door den heer Waage 't voorstel herhaald, in de vorige vergadering reeds gedaan, om andermaal eenige actie te voeren in zake het behoud van den St. Pietersberg. Hoewel in

't algemeen wordt betwijfeld dat deze bemoeienissen nog succes zullen hebben, wordt er eene commissie benoemd om plannen te beramen, wat nog gedaan kan worden tegen verdere natuurschending. Deze commissie bestaat uit de heeren Beckers, Blankevoort, Nyst, Pagnier en Waage.

De hoop uitsprekende, dat ze eenig resultaat mag hebben, sluit de voorzitter, om ongeveer half negen, de vergadering.

AVIFAUNA der Nederlandsche Provincie Limburg, benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden, door P. A. HENS, Valkenburg L.

139. *Ciconia nigra* (L.). Zwarte Ooievaar. — Duitsch: Schwarzer Storch.
Fransch: Cigogne brune.

Zéér zeldzame doortrekker. — De Heer J. de Haan berichtte mij, dat voor \pm 30 jaren in de nabijheid van Weert een Zwarte Ooievaar werd geschoten, welke, naar hem door den Heer K. Mollen te Valkenswaard werd medegedeeld, door laatstgenoemde werd opgezet. Het stuk bevindt zich thans nog in de schoolcollectie der Eerw. Zusters Ursulinen te Weert. — Voor zooverre mij bekend, is dit het eenige exemplaar, dat in Limburg werd verzameld. Van belang is nog eene waarneming van den Weleerw. Heer J. Esser te Helden-Panningen. De Heer Esser zag n.l. op 26 Mei 1923 boven de heide nabij zijn woonplaats een grooten vogel, welke statig in N.O. richting overtrok. Volgens zijn kleur (zwart, snavel rood, witte onderzijde) en vorm (zeer groote vlucht, hals, snavel en pooten lang) houdt de Heer Esser, die den vogel op zijn gemak door een sterk vergrootenden kijker kon waarnemen, m.i. hem terecht voor een Zwarten Ooievaar. Het dier stemde geheel overeen met een tekening van *Ciconia nigra* (L.), welke ik den Heer Esser toezond.

De kennis van den waarnemer en de gemakkelijke herkenbaarheid van den Zwarten Ooievaar, geven mij de vaste overtuiging, dat deze determineering juist is. Zoo opvallend is het voorkomen van deze soort hier trouwens niet, wanneer men bedenkt, dat zij, behalve in Limburg ook reeds meerdere malen in Nederland verzameld is. Volgens den Heer R. Baron Snouckaert van Schauburg (*Avifauna Neerlandica*, p. 85) werd reeds in de 18de eeuw een voorwerp bij Amersfoort geschoten en door Nozeman afgebeeld. In 1824 werden 2 of 3 voorwerpen bij Groningen geschoten. In Augustus 1859 werden 2 jongen waargenomen aan den Maasmond, waarvan een in 's Rijks Museum bewaard wordt. Ook in latere jaren verschenen nu en dan exemplaren, meest in den nazomer. In de collectiën van Artis en Wickevoort Crommelin bevinden zich in

Nederland buitgemaakte individuën. Vervolgens werd in 1914 nog een exemplaar te Beekbergen (Geld.) (Club v. Ned. Vogelk. Jaarb. 1915. p. 15) en 1 Sept. 1916 een te Slagharen, Dedemsvaart (O.) (als voren. 1916. p. 19) geschoten. De meeste vangsten hebben in het Oostelijk deel van ons land plaats gehad.

De Zwarte Ooievaar broedt in de bosschen van Duitschland, Oostenrijk, Hongarije, Zuid-Zweden, Denemarken, Oost-Europa, Rusland en het gematigd Azië. Vermoedelijk ook in Spanje. De soort overwintert in Afrika, Indië en China. Soms op Madeira en Japan (vergel. Witherby. *A Practical Handbook of British Birds*, p. 191—192). Zijn voorkomen als trekvogel in Nederland behoeft dus niet bepaald bevreemding te wekken, temeer waar hij herhaaldelijk in het Rijnland is waargenomen, ja er zelfs in de zeventiger en tachtiger jaren der vorige eeuw een paar malen gebroed heeft (le Roi. *V. f. d. R.* p. 94 en „Beiträge”. p. 38). Ook in België verschijnt de soort, alhoewel zeldzaam, op den trek. Dubois (*N. R. d. O.* p. 181) vermeldt daaromtrent: „On la voit très rarement en Belgique lors des passages; ob-„servée à Carlsbourg en septembre 1885 et „à Taviens en 1886.” Ridder G. van Havre vermeldt in *Le Gerfaut*, 1922. fasc. II. p. 46, een jongen vogel dezer soort, welke een Deenschen ring droeg en in September 1921 op het domein van Maisy te Chenogne bij Sibret geschoten werd. Deze uit Denemarken afkomstige vogel had dus in het najaar een Z.W. trekrichting ingeslagen. Uit Oost-Pruisen afkomstige vogels schijnen een Z.O. trekrichting in dat jaargetijde te volgen (vergel. F. von Lucanus. *Die Rätsel des Vogelzuges*, 2te Aufl. p. 59). — Vervolgens werd te Herbücht, gem. Neerhaeren bij Lanaeken, in de onmiddellijke nabijheid der Nederlandsch-Limbursche grens, een exemplaar geschoten op 20 Augustus 1902 door den Heer A. Schoenmaekers.

Werner Hagen (*Die Deutsche Vogelwelt*)

nach ihrem Standort, p. 139) schrijft omtrent de verbreiding van den Zwartten Ooievaar in Noord-Duitsland het volgende: „Die in Norddeutschland wohnenden Schwarzstörche haben dieses Gebiet nach Detmers von Osten und Südosten her erobert. Hierfür spricht nicht nur ihre geographische Verbreitung, sondern auch die Tatsache, das sie im Westen nicht regelmässig auf dem Zuge beobachtet werden, während sie im Osten dann recht häufig sind. Auch die Winterquartiere in Nordostafrika, Palästina, Indien u.s.w. beweisen diese Annahme. Die süddeutschen Waldstörche haben wohl von Westen her nach

„der Eiszeit die Alpen umgangen oder sie sind „donauaufwärts von Osten vorgedrungen.“ De meerdere vangsten in Nederland, België, het Rijnland en Engeland (19 malen, Witherby, A Practical Handbook of British Birds, p. 191) wijzen m.i. ook op een Westelijke tendenz. In ieder geval zien wij hier een analogie met den gewonen Ooievaar, waarvan de Westelijk wonende individuen in het najaar hoofdzakelijk naar het Z.W., de Oostelijk wonende naar het Z. en Z.O. trekken.

Al het vorenstaande versterkt mij in mijn overtuiging, dat de waarneming van den Heer Esser juist geweest en niet bevreemdend is.

Fam.: PLEGADIDAE.

GENUS: PLATALEA L. 1758.

140. Platalea leucorodia leucorodia L. Lepelaar. — Duitsch: Löffler.

Fransch: Spatule blanche.

Toevallige gast, welke slechts enkele malen in onze provincie werd waargenomen. Zoo werd vele jaren geleden een exemplaar geschoten aan de Maas nabij Roermond, hetwelk zich nog voor eenige jaren opgezet bevond in een bontwinkel in die gemeente. Ook werd in het begin dezer eeuw een voorwerp geschoten te Gennep (Nillesen. Natuurh. Gen. Jaarb. 1914. p. 116). De Heer H. Vallen deelde mij mede, dat hij in de laatste jaren de soort een enkele maal in het voorjaar overtrekkend heeft waargenomen te Asselt aan de Maas, een weinig ten Noorden van Roermond. In de collectie Beckers bevinden zich twee jonge exemplaren door hem in 1902, volgens mij door hem gedane mededeeling, ontvangen van een poelier te Broekhuizenvorst. Alhoewel het mogelijk is, dat de vogels in die omgeving bemachtigd zijn, staat zulks niet vast, evenmin als ten op-

zichte van vele andere vogels, welke van daar ontvangen werden, al zijn er ook onder, welke zeker aldaar voorkomen.

Volgens le Roi (V. f. d. R. p. 90) een vijftal malen in de vlakten der Rijnprovincie verzameld (Zuidelijkst gelegen verzamelplaats is Düsseldorf, 7 Oct. 1890). Zouden deze vogels — gelijk enkele onzer Ooievaarders (vergel. Prof. Dr. E. D. van Oort, „Het trekken der vogels,” Ardea. 1921. p. 96) — in het najaar een Zuid-Oostelijke- in stede van de gebruikelijke Zuid-Westelijke trekrichting volgen?

Omtrent het voorkomen der soort in België vermeldt Dubois (N. R. d. O. p. 182) het volgende: „Se montre régulièrement sur nos côtes „maritimes, dans les marais des Flandres et „de la province d'Anvers, mais très rarement „près des eaux de l'intérieur du pays.”

Fam.: ARDEIDAE.

GENUS: ARDEA L. 1758.

141. Ardea cinerea cinerea L. Blauwe Reiger. — Volksn.: Regel. Duitsch: Fischreiher. Fransch: Héron cendré.

Bijna het geheele jaar door zwerfend of trekend aan te treffen in klein aantal (gewoonlijk alleen) door de geheele provincie tot in het uiterste Zuiden toe. Geen broedvogel. De meest nabij gelegen horstplaatsen bevinden zich bij Ubbergen (G. Hens), in het Reichswald bij Kleve, slechts enkele meters van af onze grens (J. Vallen. — le Roi. u. H. Frh. Geyr v. Schweppenburg, „Beiträge zur Ornithologie der Rheinprovinz”, p. 42), bij Brügggen a.d. Swalm (le Roi. V. f. d. R. p. 101 en H. Vallen) en wijders op vele andere plaatsen in de Rijnprovincie.

Waargenomen in:

Gebied I. Ik zag de soort het geheele jaar nu en dan rondzwerfend om Heerlen, Voerendaal, Valkenburg, Houthem enz. Verzamelde vogels waren meestal jonge exemplaren. Op 26 Aug. 1924 werd evenwel een vlucht van 14 stuks waargenomen te Houthem. De vogels trokken N.—Z. Een geschoten exemplaar bleek een oude vogel te zijn.

Gebied II. Gewoonlijk aan de Maas, o.a. bij Asselt (H. Vallen), Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 102) enz.

Gebied III. Het geheele jaar door waargenomen in kleinen getale in de omgeving van Roermond. Wordt ook regelmatig gezien in de moerassige streek langs de Limburgsch-Duitsche grens bij Susteren (o.a. zag ik op 22 Nov. 1923 aldaar een exemplaar in Oostelijke richting overvliegen).

Gebied IV. Regelmatig waargenomen in de omgeving van Ottersum (J. Vallen). Deze vogels zullen wel behooren tot de kolonie in het Reichswald, waarvan boven sprake is.

Gebied V. Het geheele jaar door waar te nemen o.a. bij Helden-Panningen (P.P. Lazaristen), Broekhuizenvorst (collectie Beckers), Weert (als voren), Venray (F. van Baar. ♀ juv. 16 Augustus 1910 in coll. Nillesen), Thorn (♂ 27 Febr. 1912 in coll. Nillesen) enz. enz. In

1923—'24 overwinterden meerdere exemplaren in de moerassen om Weert (J. de Haan).

In België: „Commun et sédentaire; très abondant dans les polders de Hoboken et de la „Flandre.” (Dubois. N. R. d. O. p. 181). Er bevinden zich 4 broedkolonies en wel te Vlissegem bij Ostende, te Beirendrecht ten N:

142. *Ardea purpurea purpurea* L. — Rode Reiger. — Duitsch: Purpurreiher.

Fransch: Héron pourpré.

Toevallige gast. Slechts enkele vangsten zijn bekend. In de collectie Beckers bevinden zich n.l. twee jonge exemplaren, waarvan het eene voor jaren te Nederweert werd bemachtigd, het andere voorwerp werd ontvangen van een poelier te Broekhuizenvorst aan de Maas. Alhoewel het niet zeker is, dat deze vogel inderdaad ook in die omgeving bemachtigd is, zoo is zulks wel aannemelijk, waar de soort toch reeds meermalen in de Rijnprovincie is buitgemaakt, o.a. bij Düren, Jülich, Neusz, Essen, Emmerich enz. le Roi (V. f. d. R. p. 102—103) schrijft: „Auch in Westfalen, Hessen-Nassau, „Rheinpaltz, Lothringen, Luxemburg, België, „und Holland (vornehmlich in der Gegend von „Venlo an der preuszischen Grenze, wo sie „auch Brutvogel sein soll) ist die Art vorgekommen. Nach Mitteilung Geyr von Schweppenburgs wurde noch vor einigen Jahren bei „Terporten bereits auf holländischem Terrain „ein Purpurreiher erlegt”.

Ik heb naar dit z.g. broeden in Noord-Limburg een onderzoek ingesteld, evenwel zonder

van Antwerpen, te Merckem tusschen Dixmuiden en Yperen (Dupont. Le Gerfaut. 1913. p. 102 e.v.) en sinds 1919 een te Nevele sur la Lys (Le Gerfaut. 1920. p. 39). — In het arrondissement Verviers geen broedvogel. Oude en jonge vogels worden daar wel zwervend aangetroffen (Le Gerfaut. 1921. p. 108).

zeker resultaat. J. Vallen kent de soort niet voor de omgeving van Ottersum. Riotte zag haar nimmer bij Steijl, doch deelde mij mede, dat op 7 September 1919 een exemplaar geschoten werd te Genoog bij Venlo. Hij heeft den vogel zelf onderzocht. Deze vangst doet de opgave van le Roi omtrent het broeden nabij Venlo waarschijnlijker worden. — Ook de Heer H. Vallen zag dezen Reiger nimmer nabij Asselt, terwijl de praeparator F. Sonnevillie in een tijdperk van ruim 30 jaren nimmer een voorwerp dezer soort ontving.

De soort broedt in ons land in Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en Overijsel (Kamper-eiland) (R. Baron Snouckaert van Schauburg. Avifauna Neerlandica. p. 81—82). Volgens Dubois (N. R. d. O. p. 181) is zij in België een zeldzame verschijning en geen broedvogel. Sinds 1912 werden evenwel vele vangsten uit de Belgische laagvlakte bekend (Le Gerfaut. 1913. p. 61; 1922. p. 46). O.m. op 2 Oct. 1923 nog een jong exemplaar te Beersel bij Turnhout (Le Gerfaut. 1924. p. 50).

GENUS: EGRETTE Forst. 1817.

143. *Egretta alba alba* (L.) — Groote Zilverreiger. — Duitsch: Silberreiher.

Fransch: Aigrette blanche.

Toevallige gast. — In zijn Avifauna Neerlandica, p. 82, vermeldt R. Baron Snouckaert van Schauburg op gezag van Schlegel o.a. het bemachtigen van een (of meer?) exemplaren dezer soort bij Maastricht in het jaar 1855. Het is niet bekend waar deze vogel of vogels gebleven zijn. Waarnemingen in onze provincie uit lateren tijd heb ik niet kunnen opsporen.

In de Rijnprovincie werden 31 Augustus 1903, 2 stuks dezer soort geschoten bij Setterich, Kreise Jülich. Doch waren dit hoogstwaarschijnlijk aan de gevangenschap ontvluchte vogels (le Roi. V. f. d. R. p. 103). In België 3 malen buitgemaakt (Dubois. N. R. d. O. p. 181).

144. *Egretta garzetta garzetta* (L.) . Kleine Zilverreiger. — Duitsch: Seidenreiher.

Fransch: Aigrette garzette.

Eveneens toevallige gast. Volgens de Avifauna Neerlandica p. 83, werd, blijkens een mededeeling in het Tijdschrift der Nederl. Dierkundige Vereeniging. VII. p. 271. 1902, in Juli 1901 een exemplaar dezer soort geschoten te Gennep. De verblijfplaats van dezen vogel is niet bekend.

In de Rijnprovincie is deze soort nog niet

met zekerheid waargenomen (le Roi. V. f. d. R. p. 103). Voor België vermeldt Dubois (N. R. d. O. p. 181) 6 à 8 vangsten, terwijl de soort in Nederland, behalve in Limburg, eens werd verzameld in de provincie Groningen omstreeks het midden der vorige eeuw (Avifauna Neerlandica, p. 82—83).

GENUS: NYCTICORAX Forst. 1817.

145. *Nycticorax nycticorax nycticorax* (L.) . Kwak. — Duitsch: Nachtreiher. Fransch:

Bihoreau d'Europe.

Zeldzaam. Slechts enkele malen in onze provincie waargenomen. — In de collectie Beckers bevindt zich een jong ♂ hetwelk voor jaren

te Born verzameld is en geschonken door den Heer J. Barbou te Roosteren. Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1914. p. 115) vermeldt het

bemachtigen van een ♂ in 1912 (23 Mei volgens het etiket) te St. Pieter bij Maastricht, hetwelk zich bevindt in de collectie der H. B. S. in laatstgenoemde gemeente. Den 2 Mei 1918 werd een ♂ ad. geschoten aan den vijver van het kasteel Strijthagen bij Schaesberg (Zuid-Limburg), alwaar zich een zevental dezer vogels eenigen tijd opgehouden heeft. (In Ardea. VII. 1918. p. 132, wordt als vindplaats abusievelijk een karpervijver onder Meerssen, als datum 6 Mei en als aantal waargenomen vogels, zes vermeld). — Ten slotte werd in Juni 1918 nog een exemplaar geschoten te Holtmühle bij Tegelen (Noord-Limburg), nadat het aldaar verscheidene dagen in een vijver gevischt had (Riotte).

GENUS: IXOBRYCHUS Billb. 1828.

146. *Ixobrychus minutus minutus* (L.). Woudaapje. — Duitsch: Zwergrohrdommel. Fransch: Blongios nain.

De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat de soort — evenals in Noord-Brabant zulks het geval is (Avifauna Neerlandica. p. 84) — in de Limburgsche Peel broedt, doch bewezen is zulks geenszins. Integendeel is de soort in onze provincie een vrij zeldzame verschijning (of wordt althans zelden waargenomen, hetgeen voor een deel wel te wijten zal zijn aan haar zeer verborgen levenswijze).

In de collectie Nillesen bevindt zich een jong exemplaar, hetwelk eind Augustus of begin September 1899 in de Peel bij Venray werd bemachtigd. Een in 1897 nabij Weert geschoten voorwerp bevindt zich in de collectie Beckers. De Heer L. Regout te Meerssen bezit een exemplaar dezer soort, hetwelk in den zomer 1908 door wijlen zijn vader te Heer, bij Maastricht, uit een appelboom geschoten werd. Volgens mededeeling van F. Sonnevillie, prae-

Ook in de Rijnprovincie zeldzaam en slechts eenige malen verzameld of waargenomen (le Roi. V. f. d. R. p. 96 en „Beiträge”. p. 40). — In België: „Assez rare et de passage irrégulier, mais niche quelquefois en Belgique, „comme cela a été constaté à Thisselt-Blaesvelt en 1885 et 1886 (Dubois. N. R. d. O. p. 181). (Vergel. ook Le Gérfaut. 1914. p. 40—41).

De soort broedde in 1876 nog in Zuid-Holland. Thans komt zij er slechts sporadisch voor, alhoewel haar broeden in de laatste jaren weer vermoed wordt (Avifauna Neerlandica. p. 83 en Club v. Ned. Vogelk. Jaarb. 1915. p. 101).

parator te Maastricht, werden meermalen exemplaren, bij Borgharen en Maastricht bemachtigd, door hem ontvangen. Het laatste, een fraai oud ♂, ontving hij omstreeks het jaar 1910 uit Borgharen. De soort schijnt op den trek in het Maasdal niet zoo zeldzaam te zijn. Ten slotte werd 2 Augustus 1924 een exemplaar geschoten te Soerendonck (Coll. Natuurh. Gen. Maastricht) in Noord-Brabant, even ten Westen van Limburg.

In de aangrenzende Rijnprovincie is de soort herhaaldelijk waargenomen en verzameld. Zij broedt o.a. bij Wesel. Overigens ook op vele plaatsen nabij onze grens verzameld (le Roi. V. f. d. R. p. 98 en „Beiträge”. p. 41). In België hoofdzakelijk broedvogel in de omgeving van Antwerpen en in Oost-Vlaanderen (Dubois. N. R. d. O. p. 181).

GENUS: BOTAURUS Steph. 1819.

147. *Botaurus stellaris stellaris* (L.). Roerdomp. — Volksn.: Rosdompf (bij Weert). Duitsch: Rohrdommel. Fransch: Butor vulgaire.

Zeldzame broedvogel in moerassige streken. Doortrekker. Soms overwinterend.

Waargenomen in:

Gebied I. Toevallige gast. In de collectie der P.P. Benedictijnen te Merkelbeek bevindt zich een exemplaar afkomstig van Rolduc-Kerkade. Eind Januari 1917 ving men een door koude verkleumd exemplaar te Waubach (Maandbl. Natuurh. Gen. 1917. No. 1. p. 5).

Gebied II. H. Vallen ziet de soort op den trek geregeld aan de Maas bij Asselt. Nillesen ontving exemplaren van Well. Volgens Riotte (Natuurh. Gen. Jaarb. 1913. p. 34) waargenomen te Kessel en Reuver aan de Maas en in de moerassen bij Geloo.

Gebied III. Enkele malen op den voor- en najaarstrek waargenomen in de omgeving van Roermond en Swalmen (coll. H. Vallen). Nillesen ontving 13 Januari 1906 een exemplaar uit Herkenbosch.

Gebied IV. De soort werd door J. Val-

len voor eenige jaren met jongen gevonden in de omgeving van Ottersum. Nabij die gemeente werd o.a. 23 April 1917 een exemplaar verzameld. Ook werd de soort in den winter meermalen geschoten in de moerassen om Arcen (C. Roncken).

Gebied V. In de collectie Beckers bevindt zich een ♀ in het jaar 1900 te Weert verzameld. W. de Backer deelde mij mede, dat hij de soort in de omgeving van genoemde gemeente regelmatig (o.a. 1919 en 1920) waarnam bij de opening der eendenjacht in het begin van Juli. Vermoedelijk broedt de vogel in de uitgestrekte moerassen en vennen aldaar. In den winter 1923—'24 werden er meerdere aldaar waargenomen en 3 stuks verzameld, terwijl in 1924—'25 meer dan 10 stuks gezien werden. Bij een particulier te Tungalroy bevindt zich een jong voorwerp, in den zomer van 1918 of 1919 aldaar bemachtigd (J. de Haan). Nillesen ontving exemplaren uit de Peel

benevens einde Juli 1914 een oud voorwerp uit Maasbree. De datum doet het broeden in die streek veronderstellen. Volgens hem verstrekte mededeeling wordt de Roerdomp aldaar thans zelden waargenomen, terwijl zij er voor een tiental jaren nog talrijk voorkwam. Volgens J. Esser werd de soort meermalen geschoten in de omgeving van Helden-Panningen. Ook om Venray waargenomen (F. van Baar), evenwel niet broedende. De Heer Knapen vernam thans (1924) nog in den voorzomer het brullen der soort onder Neder-

weert. Naar hij mij mededeelde broedt zij aldaar nog een enkele maal.

In de Rijnprovincie broedt de soort op vele plaatsen, ook langs onze grens, o.a. bij Viersen, Born en de Krickenbeckerplassen. Op den trek zelfs eens midden in Aken! (le Roi. V. f. d. R. p. 97). De soort broedt in België nog vrij algemeen in de polders en de moerassen der Kempen; op den trek op de Maas en de vijvers in het binnenland (Dubois. N. R. d. O. p. 180).

ORDO: ANSERES. Fam.: ANATIDAE.

GENUS: CYGNUS Bechst. 1803.

148. *Cygnus cygnus* (L.). Zingzwaan. — Duitsch: Singschwan. Fransch: Cygne sauvage.

In den winter bij strenge koude op de Maas; dan soms in vrij groote vluchten; zelden in het binnenland. — Het is uit de vermelde waarnemingen niet altijd op te maken of deze, dan wel de volgende soort bedoeld wordt. Volgens Riotte (Ardea. 1913. p. 108) werd in den strengen winter 1891—'92 een exemplaar geschoten op de Maas bij Steijl. Dit stuk bevindt zich in het bezit van een particulier en bleek een Zingzwaan te zijn. Een tweede voorwerp zou in den volgenden winter in dezelfde omgeving geschoten zijn. — H. Vallen zag in den kouden winter 1921—'22 veel Zingzwanen te Asselt aan de Maas nabij Swalmen. In het begin van den winter trokken de vogels meest over, doch later toen de koude aanhield, bleven kleine vluchten regelmatig op de Maas. Het gelukte hem een exemplaar te schieten, hetwelk hij als Zingzwaan kon determineeren. Vervolgens zag hij op 11 Jan. 1924 een vlucht van 14 stuks aldaar, waarvan hij er 3 schoot. Twee daarvan behoorden tot deze soort, de derde was een *Cygnus olor* (Gm.). Eind Januari van dat jaar zag hij nog 1 oude en 6 jongen ter plaatse, waarvan hij er een schoot. Ook 2 Februari d.a.v.

was aldaar nog een vlucht aanwezig. — J. Vallen zag in denzelfden winter te Ottersum eveneens vele wilde Zwanen aan de Maas. Er werden er daar ook geschoten. Species? 9 Januari 1924 werd een ♀ ad. geschoten te Voerendaal, hetwelk door den Heer F. Sonnevile te Maastricht geprepareerd werd. Ik kon dezen vogel persoonlijk onderzoeken. Ten slotte werden nog 2 stuks (species?) waargenomen op een kleine plas te Susteren den 23 Januari 1924 (W. de Backer), terwijl op 24 Januari d.a.v. een exemplaar werd bemachtigd te Nederweert, hetwelk een Zingzwaan bleek te zijn (J. de Haan).

Deze soort werd ook in de Rijnprovincie des winters herhaaldelijk op vele plaatsen geschoten. Ook le Roi wijst er op, dat het niet altijd is uit te maken of men met *cygnus* dan wel met *olor* te doen heeft. Laatstgenoemde schijnt aldaar, even als in Limburg, het minst talrijk te zijn (le Roi. V. f. d. R. p. 53). — Dubois (N. R. d. O. p. 173) vermeldt de soort niet voor de Belgische Maas; wel worden exemplaren bij strenge koude op de Schelde en langs de kust bemachtigd.

149. *Cygnus olor* (Gm.) Zwaan. — Duitsch: Höckerschwan. Fransch: Cygne muet.

Schijnt eveneens in den winter op de Maas te komen. Het bewijs daarvoor vond ik in de collectie Nillesen, waarin een exemplaar dezer soort aanwezig is, hetwelk 14 Januari 1909 te Maasbracht op de Maas geschoten werd. H. Vallen schoot op 11 Januari 1924 aan de Maas bij Asselt uit een vlucht van 14 wilde zwanen 3 stuks, waarvan er een tot

olor en twee tot *Cygnus cygnus* (L.) behoorden.

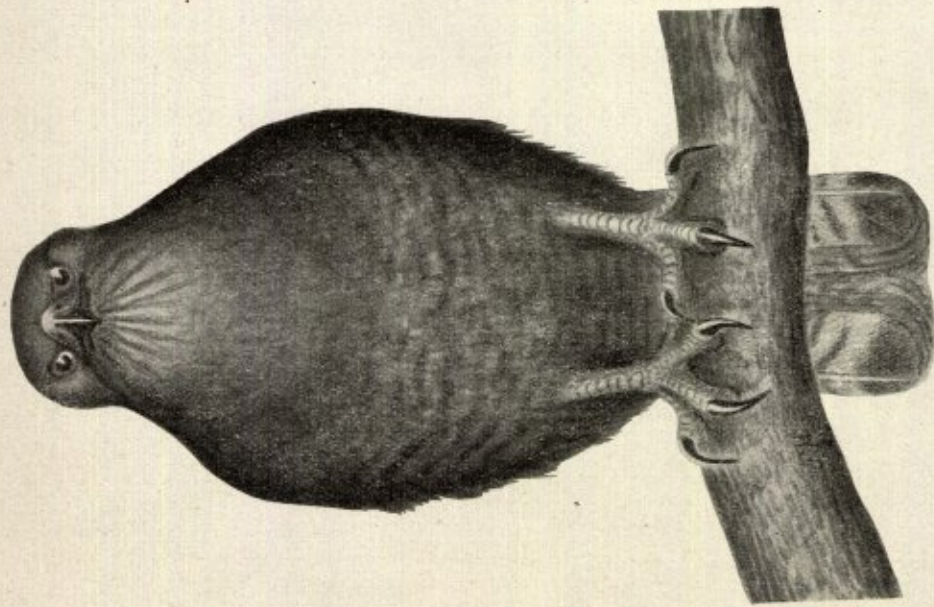
In de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 53) en in België (Dubois. N. R. d. O. p. 172) in strenge winters nu en dan waargenomen. Het valt echter dikwijls niet uit te maken of men met echte wilde- dan met verwilderde tamme zwanen te doen heeft, aangezien beide morfologisch niet verschillen.

GENUS: ANSER Briss. 1760.

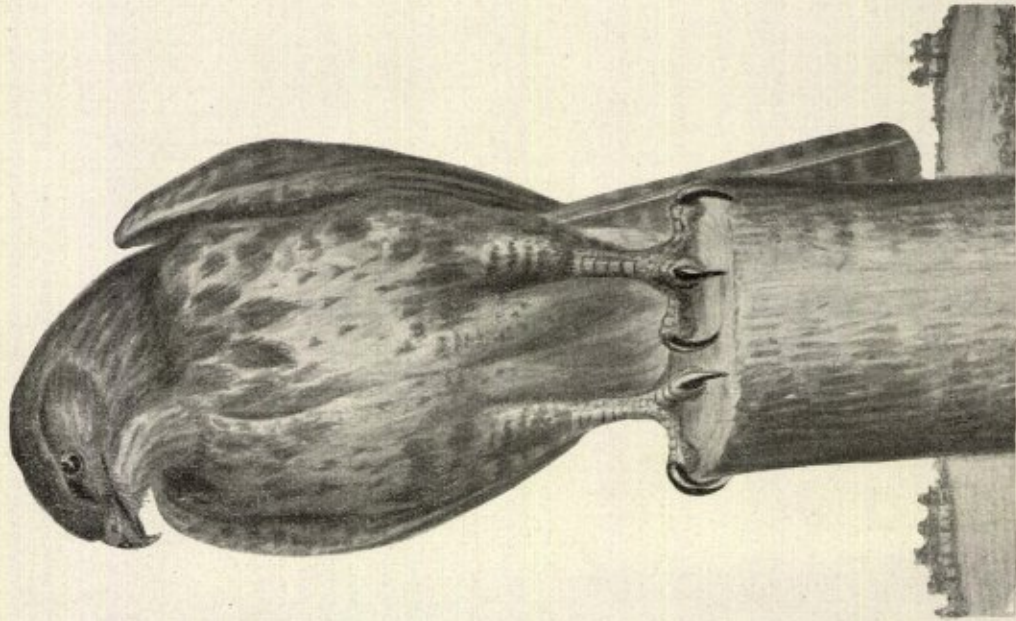
150. *Anser anser* (L.). Wilde gans. — Duitsch: Graugans. Fransch: Oie cendrée.

In voor- en najaar alsmede in den winter komen jaarlijks wilde ganzen in grooter of

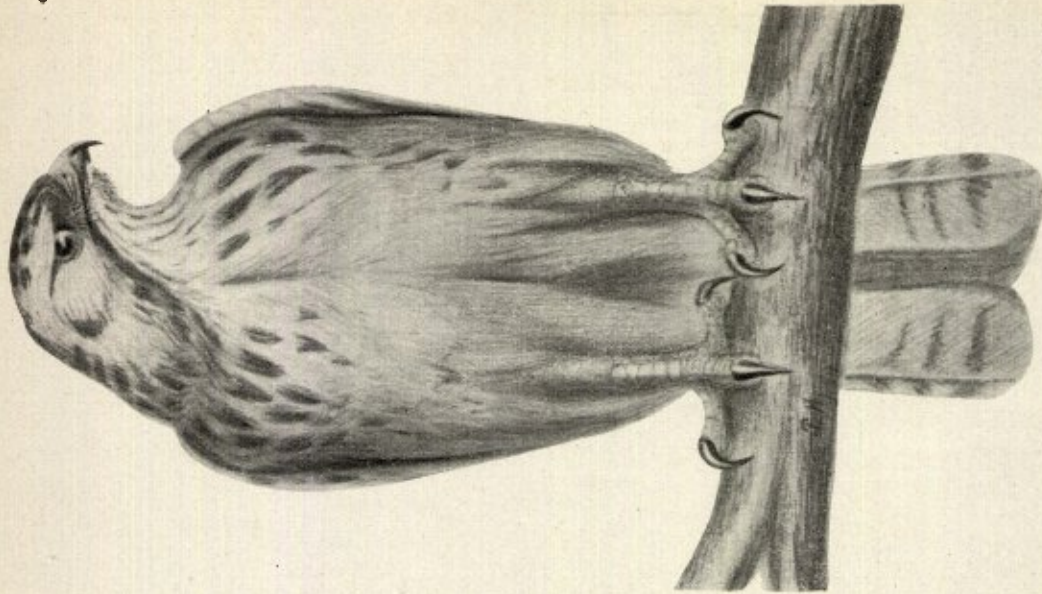
kleiner aantal in onze provincie. Meestal houden deze zich langs en nabij de Maas op

a.

b.

c.

No. 126. *BUTEO BUTEO BUTEO* (L.) — Buizerd.
 Talrijke doortrekker doch zeldzame broedvogel in Limburg.
 ± ¹/₄ der natuurl. grootte.

- a. donkere phase. ♂ ad. 18 Dec. 1917, Houthem. Coll. P. Hens cat. No. 672.
- b. gewone phase. ♀ ad. 2 Dec. 1921, Houthem. Coll. P. Hens.
- c. lichte phase. ♀ ad. 13 Januari 1921, Houthem. Coll. P. Hens cat. No. 1084.

p. 108) en Helden-Panningen (J. Esser). In Januari en Februari 1922 zag ik zeer veel wilde ganzen bij Valkenburg en Houthem. Ook werden er in groot aantal waargenomen bij Maastricht (W. de Backer) en Roensbroek. Ik kon evenwel niet met zekerheid uitmaken tot welke species deze vogels behoorden, daar ik geen gelegenheid kreeg exemplaren te onderzoeken. Naar den tijd van het jaar te oordeelen, zullen dit echter wel Rietganzen geweest zijn. De gewone Wilde Gans is in Limburg in den winter nog niet met zekerheid waargenomen.

Zeer opvallend is de absoluut betrouwbare mededeeling van den Rijksveldwachter J. Urlings te Ulestraten (Zuid-Limburg), volgens welke door hem op 10 Juli 1923 's namiddags tegen vijf uur, ongeveer 25 wilde ganzen (species?) nabij zijn huis aldaar werden waargenomen. De vogels vielen in een klaverveld op pl.m. 200 Meter afstand en vlogen bij zijn nadering luid schreeuwend op. Zij kwamen uit Noordelijke richting en verdwenen in het Zuiden. Een dergelijke waarneming deed jacht-opziener Nix in 1924. Deze zag tusschen 15 en 20 Augustus te St. Gerlach (gem. Houthem, nabij Valkenburg) vijf wilde ganzen overkomen van N.O. naar Z.W. De vogels daalden

in de z.g. St. Gerlachsbeemden, doch werden drie malen door de aldaar grazende koeien opgejaagd, alvorens zij een rustig plekje in die uitgestrekte beemden konden vinden.

Volgens mededeeling van F. van Baar trekt de soort regelmatig over de Peel nabij Venray en wordt aldaar dan geschoten. — Den 25 en 26 April 1923 zagen Tj. de Vries en ik aldaar telkens één exemplaar (wel hetzelfde) op dezelfde plaats, hetwelk vermoedelijk tot deze soort behoorde.

In de Rijnprovincie in voor- en najaar regelmatig op den trek (le Roi. V. f. d. R. p. 50). Ook in België op den trek en in den winter een gewone verschijning (Dubois. N. R. d. O. p. 173).

Het valt — als men geen exemplaren in handen kan krijgen — meestal niet uit te maken tot welke species deze behooren.

De gewone Wilde Gans is met zekerheid waargenomen en verzameld langs de Maas bij Asselt. (H. Vallen), Steijl (Riotte. Ardea. 1913. ofwel trekken zij door Midden- en Noord-, minder over Zuid-Limburg. In het laatstgenoemd deel onzer provincie komen zij echter bij strenge en langdurige koude zelfs tot op de hooggelegen bouwlanden, o.a. eind December 1923 te Margraten (V. Smeets).

151. Anser albifrons (Scop.). Kolgans. — Duitsch: Saalgans. Fransch: Oie des moissons.

Soms in het voorjaar en in den winter op de Maas en in de Peel. Ik vond bij een poelier te Roermond herhaaldelijk deze ganzen, welke in de nabijheid of in de omgeving van Weert bemachtigd waren.

De soort schijnt in de Rijnprovincie zelden

voor te komen (le Roi. V. f. d. R. p. 50). In België is zij gedurende den winter een gewone verschijning aan de Scheldemonding, doch zelden in het binnenland (Dubois. N. R. d. O. p. 173).

152. Anser fabalis fabalis (Lath.). Rietgans. Duitsch: Saatgans. Fransch: Oie des moissons.

Onder de in onze provincie doortrekkende wilde ganzen bevindt zich ook deze soort. In strenge winters blijven groote troepen hier. De Heer Beckers bezit n.l. een exemplaar in 1896 bij Weert gevangen, alsmede een stuk, hetwelk 5 Februari 1917 bij Stevensweert werd bemachtigd. H. Vallen schoot een exemplaar in December 1923 aan de Maas te Asselt, bene-

vens 4 stuks ter plaatse in Januari 1924, welke ik zelf onderzocht heb; enz. enz.

In de Rijnprovincie regelmatig op den voor- en najaarstrek alsmede in den winter. Wordt daar veel meer bemachtigd dan *Anser anser* (le Roi. V. f. d. R. p. 50). In België gedurende den winter zeer talrijk in Vlaanderen en nabij de Schelde, doch zeldzaam in het binnenland, (Dubois. N. R. d. O. p. 173).

GENUS: BRANTA Scop. 1769.

153. Branta bernicla bernicla (L.). Rotgans. — Duitsch: Ringeigans. Fransch: Bernache à collier.

In strenge winters soms op de Maas. — Riotte (Ardea. 1913. p. 108) zag exemplaren welke op de Maas bij Steijl geschoten waren. H. Vallen deelde mij i.d. 8 April 1922 schrif-

telijk mede, dat hij in den strengen winter 1921—'22 verscheidene Rotganzen gezien had op de Maas te Asselt bij Swalmen.

In de collectie Beckers bevinden zich twee

exemplaren, afkomstig van den reeds genoemden poelier te Broekhuizenvorst. Of deze vogels in Limburg buitgemaakt zijn, is niet zeker.

In de Rijnprovincie wordt de soort zelden, evenwel talrijker dan de Kolgans aangetroffen. O.a. geschoten bij Krickenbeck en Düren (le Roi. V. f. d. R. p. 51). Voor België vermeldt Dubois (N. R. d. O. p. 173) omtrent het voorkomen der soort het volgende: „Se „montre en hiver par bandes sur les côtes „de Flandre et sur l'Escaut.” Zeldzaam in het binnenland, o.a. 6 December 1913 te Ambresin (prov. Luik) (Le Gerfaut. 1914. p. 18).

GENUS: ANAS L. 1758.

154. *Anas platyrhyncha platyrhyncha* L. Wilde eend. — Duitsch: Stockente.

Fransch: Canard sauvage

Broed- en trekvogel; hoofdzakelijk in het Noorden- en Midden der provincie.

Waargenomen in:

Gebied I. Op riviertjes, beekjes, plaszen en vijvers in voor- en najaar op den trek. In den winter bij strenge koude talrijk op de nimmer geheel toevriezende Geul en de Geleen. Een enkele maal broedt hier en daar, waar geschikte nestgelegenheid is, een paartje, o.a. te Houthem in de weiden langs de Geul (1922).

Gebied II. In voor- en najaar, doch vooral in den winter bij vorst, meestal in groot aantal op de Maas van af Eijsden tot Mook. Zoo zag H. Vallen o.a. op 3 Januari 1924 meer dan 1000 stuks aan de Maas bij Asselt. Broedt hier en daar in het Maasdal, o.a. te Asselt bij Swalmen (H. Vallen) en mogelijk op meerdere plaatsen.

Gebied III. Eveneens op den trek en in den winter o.a. op de Roer, de Swalm en de vennen te Melick-Herkenbosch en Posterholt. Ook in dien tijd te Susteren. Broedend gevonden te Herkenbosch (1906 en 1907), Posterholt en Susteren, alwaar ik o.a. op 29 April 1922 een ♀ op het nest aantrof.

Gebied IV. Als voren. Broedt o.a. te Ottersum (J. Vallen).

Gebied V. Als voren. Broedt vrij talrijk op vele plaatsen in de Peel, o.a. om Weert (coll. Beckers en W. de Backer), Helden-Panningen (J. Esser), Venray (J. Esser en F. van Baar). In laatstgenoemde gemeente vond ik een nest op 25 April 1923. Vervolgens talrijk

In de collectie Beckers bevindt zich ook een *Branta leucopsis* (Bechst.) — Brandgans, welke in 1900 ontvangen werd van den reeds genoemden poelier uit Broekhuizenvorst. Alhoewel de vogel zeer goed in Limburg kan buitgemaakt zijn (de soort is immers ook reeds eenige malen in de Rijnprovincie bemachtigd, Vide le Roi. V. f. d. R. p. 52) is zulks toch niet zeker en neem ik de soort voorloopig niet in de Avifauna op. Om dezelfde reden vermeld ik evenmin *Tadorna tadorna* (L.) — Bergeend, als Limburgschen vogel.

broedend onder Heithuizen en Nederweert. Ik vond op 25 April 1924 jongen te Heithuizen.

In de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 45) en België (Dubois. N. R. d. O. p. 172) een gewone broedvogel en doortrekker, o.a. ook in klein aantal in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 107).

155. *Anas strepera* L. Krakeend. — Duitsch: Schnatterente. Fransch: Chipeau.

Zeldzaam. Enkele malen in het vroege voorjaar op de Maas bemachtigd. De Heer H. Vallen schoot eenige exemplaren tegen het einde van den winter op de Maas te Asselt bij Swalmen. Zoo schoot mijn zegsman in den nawinter 1919 nog een fraai ♂ dat gepaard bleek te zijn met een ♀ van *Anas platyrhyncha*. Op een gemeenschappelijken tocht door de Peel te Venray op 24 April 1924, met Tj. de Vries en F. van Baar, zag de Vries een paartje dezer soort van nabij boven een ven.

O. le Roi en H. Frh. Geyr von Schweppen- burg vermelden in hun reeds meergenoemde „Beiträge zur Ornithologie der Rheinprovinz”, p. 19, een vogel dezer soort, welke te Arcen in Noord-Limburg verzameld was.

In de Rijnprovincie de zeldzaamste zoetwater-eend en aldaar slechts nu en dan op den trek of in den winter waargenomen (le Roi. V. f. d. R. p. 45). — Omtrent het voorkomen van deze eend in België schrijft Dubois (N. R. d. O. p. 172): „Assez commun, aux passages, dans les polders, rare sur l'Escaut près „d'Anvers, mais abondant sur le Bas-Escaut”.

Afgesloten 30-4-'25.

(Wordt vervolgd).

Noch einige neue Orthopteren aus Niederland

von

R. EBNER (Wien).

Die Orthopterenfauna Hollands ist namentlich durch die Arbeiten von Willemse sehr gut bekannt. Wenn es mir trotzdem gelungen ist, einiges Neue und Interessante festzu-

stellen, so handelt es sich dabei nur um Arten, die schwerer zu bestimmen sind oder erst in der letzten Zeit von ihnen bisher damit vereinigten Verwandten schärfer getrennt wurden.

Im Sommer 1923 weilte ich einige Wochen als Gast bei meinem Freunde Herrn Dr. C. Willemse in Eijgelshoven (Limburg) und unternahm auch eine kleine Reise im Lande, die mir Gelegenheit bot, die Orthopterensammlungen der Museen von Amsterdam und Leiden kurz zu besichtigen. Auch bei Herrn Dr. D. Mac Gillavry (Amsterdam) sah ich mehrere interessante Arten. Vor allem fand ich viel Material in der grossen Sammlung von Willemse und endlich konnte ich selbst einiges erbeuten. Ich danke hier nochmals allen Herren, welche mir die Durchsicht der genannten Sammlungen ermöglicht hatten.

Die nachfolgenden Zeilen sind nur als eine kurze vorläufige Mitteilung aufzufassen, denn Willemse wird die hier genannten Arten in den nächsten Nachträgen zu seinen „Orthoptera Neerlandica“ unter Angabe aller Fundorte genauer behandeln.

1. *Ectobius sylvestris* Poda.

Wie schon aus den Abbildungen bei Willemse 1917 und 1923 zu ersehen ist; kommen *E. lapponicus* L. und *E. sylvestris* in Holland vor. Ich sah beide Arten in allen Sammlungen. Die Trennung wurde 1920 von Rammé vorgenommen und 1923 ausführlicher begründet.

2. *Acrydium ceperoi* Bol.

Das ist zweifellos die interessanteste Art, über die ich hier berichten kann; sie war stets mit *A. subulatum* L. verwechselt und vereinigt und kommt zum Teil an denselben Orten vor. Ich sah im Leidener Museum nur wenige Exemplare von Den Haag, Loosduinen, Hilversum, Terschelling und Venlo; ein Stück fand ich in der Sammlung Willemse und 1 ♀ von Denekamp (V. 1918) verdanke ich Mac Gillavry. Das zuletzt genannte ♀ verglich ich mit exakt determinierten Exemplaren der Collection Brunner von Wattenwyl im Wiener Museum, womit es recht gut übereinstimmte. Um ganz sicher zu sein, schickte ich es noch Herrn Dr. Chopard (Paris) zur Ansicht und hatte die Genugtuung, von ihm darüber folgende Antwort zu erhalten: „J'ai bien examiné votre *Acrydium* et je pense qu'il s'agit bien, comme vous le pensiez, du *ceperoi*. Peut-être l'espèce n'est-elle pas aussi méridionale qu'on le pense car toutes ces formes sont bien mal connues.“

A. ceperoi ist aus Spanien, Marokko, Cypern (Bolivar) und Frankreich (Chopard u.a.) bekannt, aber zweifellos viel weiter verbreitet. Ich besitze diese Art aus Tizi Ouzou in Algerien (Werner, 11. VII. 1910), Salona in Dalmatien (Karny, 16. IV. 1906) und fing sie selbst auf Sumpfwiesen bei Lezhë (Alessio) in Albanien am 2. VIII. 1918. Zweifellos ist sie noch in vielen Sammlungen vertreten, aber

mit *A. subulatum* oder mit *Paratettix meridionalis* Ramb. verwechselt.

3. *Acrydium kiefferi* Saulcy.

Die häufigste Art dieser Gattung in Holland und in allen Sammlungen von vielen Fundorten vorhanden, aber fast ausnahmslos als *A. bipunctatum* L. bestimmt. Nur einmal gibt Willemse (1919) das Tier als fraglich für Kerkrade in Limburg an und betrachtet es als zweifelhafte Species. Dieser Ansicht war ich früher auch, bin aber jetzt von der Artberechtigung vollständig überzeugt.

A. kiefferi ist zwar weit verbreitet, aber in Mitteleuropa anscheinend nur lokalisiert und selten. Ich besitze Exemplare von Schweden (Sjöstedt), Norwegen (Strand), Hamburg (Werner), Marburg in Hessen (Strand), Böhmeikirchen in Nieder-Oesterreich (Fahringer) und erbeutete selbst 1 ♂ am Arber in Bayern (27. VIII. 1915). Die macroptere Varietät ist sehr selten und in meiner Sammlung nur durch 4 Stück aus Schweden (Sjöstedt) Herges in Thüringen (Karny, 4. VI. 1911), Retz (Fulmek) und Rekawinkel (Ebner) in Nieder-Oesterreich vertreten.

4. *Acrydium kiefferi* var. *gavoyi* Saulcy.

Von dieser kleinen Varietät fing Herr Prof. Dr. F. Werner (Wien) im September 1921 eine Anzahl in Laren bei Hilversum. Ich verglich die Tiere mit Exemplaren von *gavoyi* aus dem Département du Var, die ich früher einmal von Azam erhalten hatte.

Nach Chopard nur in Südfrankreich (Basses-Alpes, Bouches-du-Rhône, Var, Alpes-Maritimes, Aude).

Es kommen also in Holland tatsächlich 5 *Acrydium*-Arten vor, nämlich *subulatum*, *ceperoi*, *bipunctatum* (im Leidener Museum von Maastricht und Valkenburg), *kiefferi* (und var. *gavoyi*) und *kraussi* (im Leidener Museum von Apeldoorn). Eine gute Bestimmungstabelle mit Abbildungen hat Chopard (1922) gegeben.

5. *Stauroderus mollis* Charp.

In allen Sammlungen mit *bicolor* Charp. und *biguttulus* L. vereinigt vorgefunden. Anscheinend vorwiegend im Süden des Landes, bei Willemse zum Beispiel von Heerlen und Well (Limburg) vertreten; in Eijgelshoven und Scheveningen¹⁾ von mir aber nicht festgestellt.

¹⁾ Bei Scheveningen sammelte ich am 16. VIII. in den Dünen nur *Platycleis grisea* Fabr., *Gomphocerus maculatus* Thunb., *Stauroderus bicolor* und *Ectobius panzeri* Steph. Von letzterer Art fand ich die behenden ♂♂ auf niedrigen Pflanzen, die ♀♀ ganz am Boden im dichten Grase und im Gestrüpp, seltener nebst Larvenhäuten unter Steinen; 1 ♀ mit Eikapsel.

Ueber die Verbreitung dieser Art berichtet Ramme 1923 ausführlich.

6. *Chorthippus dorsatus* Zett.

Von dieser in Mitteleuropa weit verbreiteten und meist häufigen Art sah ich etwas Material im Leidener Museum. Bisher aus Holland noch nicht angegeben.

7. *Chorthippus longicornis* Latr.

Früher höchstens als eine etwas langflügeligere Form von *Ch. parallelus* Zett. angesehen, aber davon durch die langen Klappen der Legeröhre sicher zu unterscheiden. Beide Arten wurden von Finot, Burr und Chopard gut von einander getrennt.

Da die sichere Unterscheidung von *Ch. longicornis* und *Ch. parallelus* nur nach den ♀♀ möglich ist, beschränkte ich mich bei der Durchsicht von *Ch. parallelus* in den holländischen Sammlungen auf dieses Geschlecht und fand im Leidener Museum wenige ♀♀ von *Ch. longicornis* aus Mook und Plasmolen in Limburg. Ein ♀ aus Lunteren in Gelderland (VII. 1917) erhielt ich von Mac Gillavry, ein anderes sammelte ich selbst bei Eijgelshoven.

Ch. longicornis ist weit verbreitet. England?, Frankreich, Belgien, Deutschland, Estland, Polen, Oesterreich, Ungarn, Russland, Macedonien. Nach meinen Beobachtungen in Oesterreich bewohnt er sehr feuchte Stellen (Sumpfwiesen und Wassergräben).

Anhang.

Orthopteren aus Eijgelshoven und Umgebung.

Meinen mehrwöchentlichen Aufenthalt in Eijgelshoven benützte ich auch zum Sammeln von Orthopteren und wurde dabei von Willemse unterstützt, der mich an einige interessante Stellen führte. Im Vergleich zu Mitteleuropa erschien mir die Fauna sehr artenarm, wobei allerdings zu berücksichtigen ist, dass ich in der kurzen Zeit natürlich nicht alle Arten fand, die im Gebiete nachgewiesen sind. Dafür machte ich aber einige erwähnenswerte Beobachtungen und Funde.

Die buschigen Abhänge bei Eijgelshoven beherbergen stellenweise *Tettigonia viridissima* L. (auch in Gärten auf Bäumen zirpen gehört), *Chorthippus parallelus*, *Stauroderus bicolor* und *biguttulus*, seltener auch *Omocestus ventralis* Zett. (= *rufipes* Zett.) (16. VII. und 1. IX.) und *Ectobius sylvestris* (16. VII.). *Acrydium kiefferi* wurde nur einmal erbeutet (16. VII.), obwohl es nach den Mitteilungen von Willemse sonst an manchen Plätzen gar nicht selten ist. An einer Stelle fand ich auch

Leptophyes punctatissima Bosc. (31. VIII.). Die Tiere sassen auf *Rubus*-Blättern meist paarweise beisammen, das Abdomen wird etwas erhoben gehalten und die Hinterbeine sind auseinander gespreizt. Von dieser Art wurde vor kurzem ein gynandromorphes Exemplar aus Belgien beschrieben (Cappe de Baillon).

Die Heiden und Wiesen sind von *Gomphocerus maculatus*, *Chorthippus parallelus* und den beiden früher genannten *Stauroderus*-Arten bewohnt. Ersterer ist meist nicht selten auf Heiden und im hohen Grase, *Ch. parallelus* bevorzugt feuchtere Stellen und *St. bicolor* Heidegrund. Von *Oedipoda coerulescens* L. sah ich nur einmal eine kleine Larve (29. VII.). Am 6. VIII. fand ich auf einer sehr sumpfigen Wiese ein ♀ von *Chorthippus longicornis*. Willemse zeigte mir bei Slenaken noch *Stenobothrus stigmaticus* Ramb. (19. VIII.), der dort auf Abhängen mit Heidekraut und hohem Gras in grünen und seltener auch in graubraunen Exemplaren nicht selten war. Natürlich ist im ganzen Gebiete auch *Forficula auricularia* L. verbreitet, und zwar im Freien unter Steinen, in Gärten vorwiegend auf Blüten; die Zangenlänge der ♂♂ ist sehr variabel.

Sehr auffallend war es für mich, dass reich bewachsene und weite Strecken, die anscheinend für viele Orthopteren gute Lebensbedingungen boten, fast oder ganz frei von diesen Insekten waren.

Verzeichnis der benützten Literatur, soweit sie nicht schon in den „Orthoptera Neerlandica“ von Willemse (1917, 1919, 1921) zitiert ist.

Berland L. et Chopard L., Orthoptères, in: Travaux scientifiques de l'armée d'Orient (1916—1918). — Bull. Mus. d'Hist. Nat., Paris 1922, p. 166—170, 230—235.

Burr M., Orthoptères, in: Collections Zoologiques du baron Edm. de Selys Longchamps, Fasc. II, Bruxelles 1913, 35 pp.

Cappe de Baillon P., Recherches sur le gynandromorphisme: *Metrioptera brachyptera* L. et *Leptophyes punctatissima* Bosc. (Orthoptères; Phasgonurides) ¹⁾ — Le Cellule, XXXIV, 1923, p. 71—129.

Chopard L., Orthoptères et Dermaptères, in: Faune de France, 3, Paris 1922; 212 pp.

Lestage J.-A., Liste synonymique des Orthoptères et Dermaptères indigènes et accidentels de Belgique. — Bull. Soc. Ent. Belgique, IV, 1922, p. 120—122.

Lucas W. J., A Monograph of the British Orthoptera, London 1920; 264 pp.

Pylnov E., Bemerkungen über die Ortho-

¹⁾ Das untersuchte Exemplar der erstgenannten Art stammt aus Holland.

- pterenfauna des europäischen Russlands. [russisch]. — Mém. de l'Institut d'Agriculture à Nova-Alexandria, (1913) 1914, 5 pp.
- Pyl'nov E., Materials to the fauna of the orthoptera in central Russia. — Mém. de l'Institut Agronomique de l'Empereur Pierre I à Voronèje, I, 1915, p. 1—10.
- Ramme W., Orthopterologische Beiträge. — Archiv f. Naturgeschichte, 86, A, 12, Berlin 1920, p. 81—166.
- Ramme W., Vorarbeiten zu einer Monographie des Blattidengenus *Ectobius* Steph.; Orthopterologische Ergebnisse meiner Reise nach Oberitalien und Südtirol 1921. — Ibid., 89, A, 7, Berlin 1923, p. 97—169.
- Willemsse C., Orthoptera Neerlandica. De rechtvleugelige insecten van Nederland en het aangrenzend gebied. — Tijdschrift Entom., LX, 1917, p. 1—176.
- Willemsse C., Orthoptera Neerlandica. Aanvullingen en Verbeteringen II. — Ibid., LXII, 1919, p. 30—42.
- Willemsse C., Orthoptera Neerlandica. Aanvullingen en Verbeteringen III. — Ibid., LXIV, 1921, p. 175—178.
- Willemsse C., De rechtvleugelige insecten (Orthoptera) van Limburg. — Jaarboek van het Natuurhist. Genootschap in Limburg 1920—1923, 1923, p. 97—119.

Abgeschlossen am 26. März 1925.

BOEKBESPREKING.

Eene nieuwe naamlijst van Nederlandsche Kevers.

In 1898 en 1903 verschenen de „Coleoptera Neerlandica”, twee lijvige boekdeelen, en een Supplement van de hand van Dr. Everts, den Nederlandschen coleopteroloog bij uitnemendheid, welke het standaardwerk vormden voor de studie der Nederlandsche schildvleugelige Insecten. De ijver, waarmede het onderzoek dezer diergroep door velen in den lande, onder de hoofdleiding van Dr. Everts, beoefend wordt, maakte het een 15-tal jaren later, gezien de in dien tijd bereikte uitkomsten, uiterst gewenscht, dat een „Vervolg” zou worden uitgegeven. Het heeft echter tot 1922 geduurd, alvorens dat nieuwe Supplement, mede een lijvig boekdeel, de „Coleoptera Neerlandica” III, het licht heeft kunnen zien. De financiële steun van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen is daarbij van overwegend belang geweest.

Naast deze zeer omvangrijke Handboeken, is het echter voor de Coleopterologen van het grootste gewicht en gemak, indien zij beschikken over eene „Naamlijst”, die de namen der soorten met hare synoniemen bevat, zoomede die der verschillende variëteiten, rassen, aberraties, vormen enz., doch zonder de beschrijvingen, die men in de handboeken kan vinden.

Eene dergelijke Naamlijst was in 1906 verschenen, doch is deze sinds lang geheel verouderd. Geen wonder dus, dat de Coleopterologen reikhalzend naar eene „Nieuwe Naamlijst” uitzagen! Gezien de hooge kosten, welke tegenwoordig aan de uitgave van wetenschappelijke werken verbonden zijn, verwachtte men, dat eene dergelijke lijst nog verscheidene jaren op zich zou laten wachten. Dat is echter gelukkig niet noodig geweest! De Firma W. J. Thieme & Cie te Zutphen verklaarde zich bereid, de uitgave, en dat geheel voor eigen risico, tot stand te brengen en zij heeft zich daarvan gekweten op eene buitengewoon verdienstelijke wijze. De lijst is thans verschenen en draagt tot titel: *Coleoptera*

Neerlandica, Nieuwe Naamlijst der in Nederland en het omliggend gebied voorkomende Schildvleugelige Insecten, door Jhr. Ed. Everts, Phil. Dr., Zutphen, W. J. Thieme & Cie., 1925. (140 bladz.). Het is een groot octavo deel in keurigen geheel linnen band, op deugdelijk papier met duidelijke lettersoorten gedrukt en met geruit schrijfpapier doorschoten. Dit laatste is voor eene dergelijke lijst onontbeerlijk, opdat men daarin alle naderhand bijkomende toevoegingen en aantekeningen op doelmatige wijze kunne aanbrenge.

Terwijl de Naamlijst van 1906 een getal van 3214 inlandsche soorten vermeldde, is dat getal in de Nieuwe Naamlijst 3591, plus nog eenige in de addenda vermelde, ongeacht de soorten, welke nog niet in Nederland zijn aange troffen, doch wel in de naaste omgeving, zoodat er veel kans bestaat, dat zij te eeniger tijd hier te lande ontdekt zullen worden. Die soorten zijn niet genummerd en dus niet medegedeld; hare vermelding is echter van veel belang voor de verzamelaars.

EXCURSIE EPEN.

De leden van ons Genootschap worden uitgenoodigd door 't hoofdbestuur, van de Natuur-Historische Vereeniging, hare jaarvergadering houdende gedurende de Pinksterdagen te Maastricht, deel te nemen aan de door haar te houden excursies en vergaderingen.

Dinsdag 2 Juni wordt een autotocht georganiseerd van Maastricht over Margraten, Gulpen, Mechelen naar Epen en terug over Slenaken, Noorbeek, Gronsveld en Heer. Kosten ten hoogste f 3.20. Deelnemers hieraan worden verzocht zich uiterlijk voor 15 Mei op te geven, onder bijvoeging van genoemd bedrag, aan den heer G. H. Waage, Prof. Roerschstr. 4, Maastricht. Bijzonderheden in 't volgende Maandblad.

NIEUWE LEDEN.

Mr. Brouwers, Raar-Meerssen; J. C. Rijk, gepens. Majoor der Infanterie, Gronsvelderweg 5, Maastricht; H. H. A. Reulen, Rector, Calvariënberg, Maastricht.

Ter Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9,
is verkrijgbaar:

De Nederlandsche Mieren en haar Gasten

door

P. H. SCHMITZ S. J.

(146 bladzijden, met 56 figuren).

Ingenaaid fl. 1.90, gebonden fl. 2.40 per exemplaar.

Dit mooie boek is, om wille van inhoud en **stijl**, zeer geschikt als **leesboek**
op Hoogere Burgerscholen, Gymnasia en Kweekscholen.

Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

Van de MEDEDEELINGEN **1911**, en de JAARBOEKEN
1915, 1916, 1918, 1919 en **1920-1923**
zijn nog exemplaren te bekomen ter — — — — —

Drukkerij voorh. **Cl. Goffin**,
Nieuwstraat 9, Tel. 45, Maastricht,
ad **f 2.-** per exemplaar, franco per post.

Jaarboek 1915.

Inhoud:

1. A. De Wever. — Lijst van Wildgroeïende en eenige Ge-
kweekte Planten in Zuid-Limburg. blz. 1-92.
2. H. Schmitz S. J. — De Nederlandsche Mieren en haar Gasten.
blz. 93-238.

VERLANGT U

GOED UITGEVOERD

DRUKWERK

dan is het aangewezen adres
Drukkerij en Registerfabriek
V.h. CL. GOFFIN,
Nieuwstraat 9, Tel. 45, Maastricht.